

Folkekirkens Nødhjælp Dokumentation

NUMMER 7 København, Juni 2008

En verden uden sult

NOTAT OM DEN GLOBALE FØDEVAREKRISE FRA FOLKEKIRKENS NØDHJÆLP TIL FAO-TOPMØDET I ROM

Verdens øjne er i denne uge rettet mod FAOs hovedkvarter i Rom, hvor FNs generalsekretær Ban Ki-Moon har hasteindkaldt stats- og regeringschefer til at diskutere, hvordan verdenssamfundet kan bidrage til en fælles og koordineret indsats i forhold til den globale fødevarekrise.

Men det bliver ikke nemt. For selv om de internationale målsætninger og løfter om en mere ligelig adgang til mad også for de fattigste med årene er blevet mere markante, så er viljen til at efterleve dem svagere end nogensinde. Den internationale udviklingsbistand er faldende, de globale handelsforhandlinger i WTO er kuldsejlet, og de rige lande holder fast i politiske målsætninger om biobrændsel, selvom de i høj grad bidrager til fødevarepriserens himmelflugt.

Verdens fattigste og sultne er dybt afhængige af et godt resultat fra FAO-topmødet i Rom. Ikke alene p.g.a. den aktuelle fødevarekrise, som har forøget antallet af mennesker, der sulter, med omkring 100 millioner mennesker. Men også fordi der generelt er sket alt for få fremskridt i kampen mod sult. Antallet af mennesker som sulter, er steget hvert eneste år siden det historiske fødevaretopmøde i Rom i 1996. Dette endda til trods for store fremskridt med sultbekæmpelse i f.eks. Kina, Indien, Sydafrika og en række latinamerikanske lande. Det kræver derfor en helt ekstraordinær indsats, hvis FAO-mødet i Rom skal levere både kortsigtede og langtidsholdbare løsninger for at overkomme den globale fødevarekrise.

Prisudviklingen

Efter hele tre årtier med faldende fødevarepriser er verdensmarkedet på kort tid eksploderet. Alene i de tre første måneder af 2008 befandt fødevarepriserne sig på det højeste niveau i næsten 30 år. Prisindekset for fødevarer steg med hele 53 procent sammenlignet med begyndelsen af 2007 og selvom FAO for første gang i 18 måneder kan rapportere om en opbremsning i priserne på hvede, mælk, sukker og soja, er krisen langt fra overstået. Både FAO og Verdensbanken forudser nemlig at fødevarepriserne forbliver høje i de næste 10 år og påpeger samtidig, at vi må indstille os på større prisudsving og ustabilitet end tidligere.

Udover den øgede efterspørgsel, faldet i lagrene, lavere hostudbytte i Australien osv., skyldes det også den stigende interesse for spekulation i fødevaremarkedet som påvirker priserne. Alene i 2006 steg spekulationen med fødevarer med

Fakta

- Hvert femte sekund dør et barn under 10 år af sult eller sultrelaterede sygdomme
- Flere end 160 millioner børn under 5 år er undervægtige p.g.a. akut eller kronisk sult.
- Ifølge FAO produceres der mad nok i verden til at brødføde 12 milliarder mennesker eller næsten det dobbelte af jordens befolkning.
- Det kræver 200 kilo majs for at fylde en tank med biobrændsel (50 liter). Det svarer til mad til én person i et helt år.

næsten 30 procent. Ifølge FAO må udviklingslandene samlet set forvente en samlet prisstigning i fødevareimporten på 33 procent i 2008. Men for de fattige fødevareimporterende lande, heriblandt størstedelen af de afrikanske lande, forventes stigningen at være på hele 56 procent.

Antallet af fattige øges

De globale prisstigninger har direkte indvirkning på fattige mennesker, som lever af helt basale fødevarer som majs, hvede og ris. I Asien udgør de basale fødevarer 63 procent af de fattiges samlede kalorieindtag, i Afrika 50 procent og i Latinamerika 43 procent. Det vurderes, at én procent prisstigning på disse produkter medfører, at yderligere 16 millioner mennesker skubbes ud i fattigdom og sult. Én procent prisstigning får samtidig den generelle kalorieindtagelse blandt de fattigste til at falde med 0,5 procent. Som altid er det de fattigste som rammes hårdest.

Én milliard mennesker lever allerede for under fem kroner om dagen og 60-80 procent af deres daglige indkomst bruges på mad. Prisstigningerne betyder altså, at en familie på fem, som lever for under 25 kroner om dagen, må bruge omkring 10 kroner yderligere på mad – penge som ellers skulle være brugt på sundhed eller uddannelse. De første ofre for fødevarekrisen er børn, som efter længere tids dårlig ernæring har et svækket immunforsvar og derfor ikke overlever helt almindelige sygdomme som f.eks. mæslinger og diarre.

Biobrændsel

Der er efterhånden indiskutabelt, at de politiske målsætninger om at øge produktionen af biobrændsel er en trussel mod den globale

fødevarer sikkerhed. Både FAO, Verdensbanken og IMF har i rapporter påvist, at biobrændsel er en af de væsentligste faktorer bag prisstigningerne på fødevarer som f.eks. sukker, majs, oliefrø og palmeolie. Produktionen af biobrændsel har været i voldsom vækst fra 3,2 mia. liter i 2002 til 7,8 mia. liter i 2006.

I 2008 forventes mere end 30 procent af den amerikanske majsproduktion eller omkring det dobbelte af den amerikanske majs eksport, at blive anvendt til biobrændsel. Og i EU forarbejdes omkring 60 procent af den europæiske rapsolie til biobrændsel. Selvom prisstigningerne på hvede og ris ikke direkte kan tilskrives efterspørgslen på biobrændsel, er der alligevel en sammenhæng. For når de amerikanske og europæiske landmænd øger produktionen af biobrændselsafgrøder, mindsker de samtidig produktionen af andre fødevarer. Ikke overraskende giver det samlet set færre fødevarer på verdensmarkedet. Såfremt EU og USA vælger at fastholde den nuværende produktion af biobrændsel vil det medføre prisstigninger på majs og oliefrø på hhv. 26 og 18 procent i det næste årti. Hvis biobrændselsproduktionen derimod fordobles, øges prisstigningerne på majs og oliefrø til hhv. 72 og 44 procent. Det betyder altså, at forkerte politiske beslutninger kan koste tusindvis af menneskeliv og underminere de fremskridt, som nogle af verdens fattigste lande har skabt i de seneste årtier.

En række videnskabelige undersøgelser har på det seneste vist, at den positive effekt af biobrændsel er langt mindre end først antaget. Faktisk tyder meget på, at biobrændsel kun er rentabelt i perioder med meget høje oliepriser og meget lave fødevarerpriser, hvilket bestemt ikke er tilfældet i dag. En langtidsvurdering vil desuden ofte vise, at den samlede udledning af drivhusgasser ikke reduceres når de mange input og transportbehov medregnes. Samtidig er det værd at huske, at produktionen af biobrændsel i EU og USA støttes substantielt med offentlige midler. Den amerikanske støtte var i 2006 på 6,7 mia. dollars, mens EU lå på 6,7 mia. dollars. I værste fald er biobrændsel en ikke-bæredygtig produktion med store mængder handelsforvridende støtte til verdens rige landmænd, som kun har minimal virkning på bekæmpelse af drivhusgasserne.

Udviklingsbistand

Et vigtigt bidrag til løsningen på den globale fødevarerkrise er øget bistand til landbrugsudvikling. Desværre har udviklingsbistanden og regeringernes egne investeringer i landbruget og udvikling i landdistrikterne været kraftigt faldende igennem de seneste årtier. I dag udgør regeringernes og donorerne investeringer i landbruget omkring fire procent af de samlede budgetter, og det er naturligvis langt fra tilstrækkeligt til at imødekomme de akutte udfordringer og de langsigtede løsninger, som er nødvendige for verdens fattigste. Ydermere er de rige landes udviklingsbistand faldet for første gang i mange år. Den europæiske bistand er således faldet fra 0,43 til 0,40 procent af bruttonationalindkomsten (BNI), og vi er derfor langt fra det fastsatte EU mål på 0,56 procent af BNI i 2010.

De internationale donorer har desuden svært ved at finde finansiering til de humanitære katastrofer. Kun omkring en tredjedele af FN's humanitære appeller i de mindst udviklede lande finansieres, og den humanitære bistand udgør mindre end 10 procent af den samlede globale udviklingsbistand. Dette til trods for at klimaforandringerne har øget antallet af humanitære katastrofer og behovet for katastrofehjælp forventes at stige kraftigt i de kommende år. Samtidig påvirker prisstigningerne allerede nødhjælpsindsatsen, idet organisationernes købekraft er kraftigt reduceret. FN's Fødevareprogram (WFP) slog alarm i marts måned og fik ved mirakuløs hjælp fra Saudi Arabien indfriet behovet for akut finansiering. Men WFP er forsat den eneste større FN-organisation uden fast finansiering, og organisationen er derfor fuldstændig afhængig af donorerne nødhjælpsfinansiering. Det er en helt igennem uholdbar situation, som forsinker og besværliggør en i forvejen vanskelig indsats.

Fair handel

De globale handelsforhandlinger er i den hidtil alvorligste krise. Verdenshandelsorganisationen (WTO) har siden 2001 forsøgt at afslutte den såkaldte udviklingsrunde, som netop blev iværksat for at imødekomme nogle af verdens fattigste lande. Men landene står langt fra hinanden. USA er midt i en præsidentvalgkamp, og EU oplever en ny protektionistisk bevægelse med Frankrig i spidsen, som argumenterer for øget markedsregulering. En række lande i Asien og Latinamerika er samtidig begyndt at introducere nye toldmure og opbygge nationale fødevarerlagre. De nye forhindringer forværrer imidlertid kun situationen for de fødevarerimporterende lande, og det er ikke specielt fordrende for et gennembrud i handelsforhandlingerne. Derfor er det på tide at genoplive den såkaldte Marakesh-beslutning, som blev vedtaget i forbindelse med dannelsen af WTO. Her forpligter de rige lande sig til at kompensere for de stigende fødevarerpriser til de fødevarerimporterende lande. Dette løfte har frem til i dag haft sin plads i glemmebogen.

Investeringer i landbruget

De høje fødevarerpriser udgør naturligvis en enestående chance for nogle af verdens fattigste lande til at revitalisere en hensygnende landbrugssektor og dermed forbedre den økonomiske udvikling. Men det kræver først og fremmest massive investeringer i landbrugssektoren både fra nationale regeringer og de internationale donorer, hvis fattige landmænd skal kunne klare sig i den internationale konkurrence. En væsentlig forhindring er udviklingslandenes store transportudgifter, som i mange tilfælde betyder en fordobling af prisen. Samtidig er det forsat svært for fattige landmænd at få adgang til nødvendige input som f.eks. såsæd, kunstgødning og landbrugsrådgivning. De stigende oliepriser har i øvrigt øget priserne på landbrugsprodukterne. F.eks. er kunstgødning steget med 160 procent i de første to måneder af 2008, hvilket er et særligt stort problem for Afrika, som importerer stort set al kunstgødning fra udlandet.

Den globale efterspørgsel på biobrændsel giver potentielt store muligheder for verdens fattigste lande. Halvdelen af Tanzania og Mozambiques landområder kan producere biobrændsel og landene håber derfor på øgede udenlandske investeringer f.eks. fra nordiske virksomheder. Men det øger samtidig presset på den knappe landbrugsjord, og det vil formodentlig i første omgang være de største og rigeste landmænd, som vil være i stand til at levere de eftertragtede fødevarer, som omdannes til "benzin i tanken". Selv når nyere teknologi gør os i stand til at producere biobrændsel af f.eks. planteaffald, vil der forsat være kamp om de bedste landbrugsjorder, og landmænd i såvel rige som fattige lande vil naturligvis hellere producere fødevarer til biobrændsel så længe, det er mere profitabelt end at dyrke fødevarer, som bruges til mad.

Vejen frem

FNs menneskerettighedsråd understregede for nylig, at adgangen til mad er en menneskerettighed på linje med ytringsfrihed og frihed for undertrykkelse. Retten til mad er derfor ikke blot en moralsk forpligtigelse, men en basal rettighed, som alle regeringer og institutioner er forpligtet til at fremme. Derfor kan stats- og regeringscheferne ved FAO-topmødet i Rom ikke bare gentage gamle løfter og gode intentioner – uden at der kommer handling bag ordene.

Beslutsomhed og handling redder ikke alene menneskeliv, men er også almindelig sund fornuft. Ifølge FN er det næsten hundrede gange billigere at forebygge end at behandle hungersnød i sultplagede lande. Vi oplever et stigende antal konflikter over adgang til mad, landbrugsjord og andre naturressourcer. Det truer freden og stabiliteten i lande, som i forvejen er skrøbelige, og antallet af flygtninge og internt fordrevne forventes derfor at stige dramatisk i de kommende år.

Klimaforandringerne forudses at ramme fødevarerproduktionen i en lang række lande med stadigt hyppigere og kraftigere tørker, regnskyl, oversvømmelser og orkaner. Det betyder markante forandringer i den globale fødevarerforsyning. I lavlands-landbruget i Afrika, der er afhængig af regnvand, skønnes det at det samlede udbyttet vil falde med op til 50 procent - ikke i en fjern fremtid, men om cirka 10 år.

Det mener Folkekirkens Nødhjælp

Det er ikke første gang at verden oplever drastiske prisstigninger på fødevarer. Forskellen er imidlertid at denne gang skyldes det ikke alene tørke, kraftigt regn eller andre naturfænomener. Hovedårsagen skal findes i uigennemtænkte politiske målsætninger og uopfyldte løfter. Løsningerne og konkrete bud på at løse fødevarerkrise skal derfor komme fra de selv samme politikere, som i disse dage gæster Rom. Folkekirkens Nødhjælp har i lyset af ovenstående analyse følgende anbefalinger til stats- og regeringscheferne i Rom.

• Øget finansiering:

Danmark må sammen med de øvrige internationale donorer fordoble den nuværende udviklingsbistand til landbrug og udvikling i landområderne. Samtidig må der etableres nye finansieringsmekanismer, som kan kompensere for og understøtte de fattigste lande i at tilpasse sig konsekvenserne af klimaforandringerne

• Mad er vigtigere end benzin:

De politiske målsætninger om øget brug af biobrændsel medvirker til at forværre den globale fødevarerkrise. Danmark må derfor arbejde for et foreløbigt stop for forarbejdning af madafgrøder til benzin og introduktionen af et internationalt aftalesystem, som sikrer de sociale og miljømæssige aspekter i produktionen og handlen med biobrændsel.

• Hurtig handling:

Mange fødevarer- og sultkriser kan undgås ved en kombination af tidlig varsling og langsigtede landbrugs- og fødevarer sikkerhedsprogrammer. Danmark må bidrage til at skabe større opmærksomhed og handling inden de latente kriser udvikler sig til reelle katastrofer.

• Fair handel:

Forhandlingerne i Verdenshandelsorganisationen (WTO) og reformen af EU's landbrugsordninger må levere større nedskæringer i landbrugssubsidierne, stop for al dumping og bedre markedsadgang til gavn for verdens fattigste lande. Samtidig må der ikke skabes nye forhindringer for fødevarer eksporten, som risikerer at mindske den globale fødevarer sikkerhed.

• En alternativ grøn revolution:

Danmark må i samarbejde med den private sektor og i tæt samspil med landmændene selv øge bistanden til landbrugsforskning og udvikling, herunder udvikling af tørkeresistente og næringsrige plantesoerter til gavn for verdens fattigste landmænd.

Folkekirkens Nødhjælp Juni 2008

Forfattet af: Morten Emil Hansen, Politisk rådgiver

For øvrige oplysninger kontakt venligst: Morten Emil Hansen, meh@dca.dk, 25 50 21 08. Morten følger forhandlingerne på fødevarer topmødet i Rom den 3-5. juni 2008 og kan kontaktes for yderligere kommentarer og baggrund oplysninger.

Videredistribueres med kildeangivelse